

UCHWAŁA Z DNIA 20 WRZEŚNIA 2007 R.

I KZP 27/07

Użyte w art. 71 § 2 zd. 2 k.k. sformułowanie „kara pozbawienia wolności lub ograniczenia wolności ulega skróceniu o okres odpowiadający liczbie uiszczonych stawek dziennych z zaokrągleniem do pełnego dnia” oznacza, że w razie zarządzenia wykonania warunkowo zawieszanej kary pozbawienia wolności lub ograniczenia wolności ulega ona skróceniu o liczbę dni równą liczbie uiszczonych stawek dziennych grzywny orzeczonej na podstawie art. 71 § 1 k.k.

Przewodniczący: sędzia SN W. Kozielowicz (sprawozdawca).

Sędziowie SN: R. Malarski, R. Sądej.

Prokurator Prokuratury Krajowej: A. Herzog.

Sąd Najwyższy w sprawie Gabriela H., po rozpoznaniu, przekazanego na podstawie art. 441 § 1 k.p.k. przez Sąd Okręgowy w C., postanowieniem z dnia 16 maja 2007 r., zagadnienia prawnego wymagającego zasadniczej wykładni ustawy:

„Czy w przypadku zarządzenia wykonania warunkowo zawieszanej kary pozbawienia wolności, kara ta ulega skróceniu o liczbę dni równą liczbie uiszczonych stawek dziennych niepodlegającej wykonaniu kary grzywny orzeczonej uprzednio na podstawie art. 71 §1 k.k.?”

u c h w a l i ł udzielić odpowiedzi jak wyżej.

UZASADNIENIE

Przedstawione Sądowi Najwyższemu pytanie prawne zostało sformułowane w następującej sytuacji procesowej.

Sąd Rejonowy w C. wyrokiem z dnia 12 lipca 2005 r., uznał oskarżonego Gabriela H. za winnego popełnienia czynu wyczerpującego znamiona występku z art. 178a § 2 k.k., i za to na mocy tego przepisu wymierzył mu karę 3 miesięcy pozbawienia wolności, której wykonanie warunkowo zawiesił na okres 2 lat próby; na podstawie art. 71 § 1 k.k. orzekł 20 stawek dziennych grzywny, przyjmując, że jedna stawka dzienna jest równoważna kwocie 10 zł, zaś w oparciu o art. 42 § 1 i 2 k.k. i art. 43 § 1 k.k. orzekł środek karny w postaci zakazu prowadzenia wszelkich pojazdów mechanicznych i rowerowych w ruchu lądowym na okres 2 lat.

Z uwagi na to, że Gabriel H. został w okresie próby ponownie skazany prawomocnym wyrokiem za przestępstwo z art. 178a § 2 k.k. w zb. z art. 244 k.k. w zw. z art. 11 § 2 k.k. na karę roku pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, Sąd Rejonowy w C., uwzględniając wniosek kuratora, postanowieniem z dnia 27 lutego 2007 r., zarządził wobec Gabriela H. wykonanie kary 3 miesięcy pozbawienia wolności orzeczonej wyrokiem tegoż Sądu z dnia 12 lipca 2005 r. Postanowił też nie wykonywać kary grzywny wymierzonej tym wyrokiem i orzekł, że zarządzone do wykonania kara pozbawienia wolności ulega skróceniu o okres odpowiadający liczbie uiszczonych przez skazanego stawek dziennych grzywny, tj. o okres 10 dni.

Należy zauważyć, że skazany uiszczył w całości grzywnę orzeczoną wyrokiem z dnia 12 lipca 2005 r.

Na to postanowienie, w części dotyczącej skrócenia zarządzonej do wykonania kary pozbawienia wolności o okres odpowiadający liczbie uiszczonych przez skazanego stawek dziennych grzywny, zażalenie złożył

Prokurator Rejonowy w C. Zaskarżył to postanowienie na korzyść skazanego. Zarzucił obrazę przepisu prawa materialnego, a to art. 71 § 2 k.k., przez błędną jego interpretację w kontekście przepisu art. 63 § 1 k.k., polegającą na uznaniu, że w przypadku zarządzenia wykonania kary pozbawienia wolności grzywna wymierzona na podstawie pierwszego z tych przepisów nie podlega wykonaniu, a kara pozbawienia wolności ulega skróceniu o okres odpowiadający liczbie uiszczonych stawek dziennych, przy czym dwie uiszczone stawki dzienne grzywny odpowiadają jednemu dniu pozbawienia wolności, podczas gdy właściwym i w pełni poprawnym jest uznanie, iż jedna stawka dzienna grzywny odpowiada jednemu dniu pozbawienia wolności. W związku z tym zarzutem wniósł o uchylenie zaskarżonego postanowienia i przekazanie sprawy Sądowi Rejonowemu w C. do ponownego rozpoznania w zakresie dotyczącym skrócenia zarządzonej do wykonania kary pozbawienia wolności o okres odpowiadający liczbie uiszczonych przez skazanego stawek dziennych grzywny.

Sąd Okręgowy w C., rozpoznając ten środek odwoławczy, powziął wątpliwość co do wykładni art. 71 § 2 k.k., którą postanowieniem z dnia 16 maja 2007 r., przekazał, w trybie art. 441 § 1 k.p.k., Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia. W uzasadnieniu postanowienia wskazał na rozbieżności w doktrynie odnośnie wykładni art. 71 § 2 k.k. Powołał z jednej strony pogląd zawarty w opracowaniu A. Marka: Kodeks karny. Komentarz, Warszawa 2006, zgodnie z którym w wypadku częściowego uiszczenia lub odpracowania grzywny orzeczonej na podstawie art. 71 § 1 k.k. zalicza się ją na poczet kary pozbawienia wolności, której wykonanie zostało zarządzone, przy zastosowaniu przelicznika przyjętego w art. 46 i 65 k.k.w., według którego jeden dzień pozbawienia wolności odpowiada dwóm dniom ograniczenia wolności albo dwóm stawkom dziennym grzywny. Taki też pogląd zaprezentowano w pracy O. Górniok red.: Kodeks karny. Komentarz, Warszawa 2006, oraz w artykule V. Konarskiej-Wrzosek: W kwestii zaliczania

faktycznego pozbawienia wolności na poczet orzeczonej kary (PS 2000, nr 9, s. 94-101). Z drugiej strony podniósł, że w doktrynie wyrażono też odmienny pogląd, wskazując, iż z treści art. 71 § 2 k.k. wynika, że nie powinno się w tym wypadku stosować przeliczników z art. 46 i 65 k.k.w. (zob. T. Bojarski red.: Kodeks karny. Komentarz, Warszawa 2006, s. 141; J. Wojciechowski: Kodeks karny. Komentarz. Orzecznictwo, Warszawa 2002, s. 165).

Prokurator Prokuratury Krajowej wniósł o podjęcie uchwały o następującej treści: „W razie zarządzenia wykonania warunkowo zawieszanej kary pozbawienia wolności lub ograniczenia wolności ulega ona skróceniu o liczbę dni równą liczbie uiszczonych stawek dziennych grzywny orzeczonej na podstawie art. 71 § 1 k.k.”.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Na wstępie należy w pełni podzielić stanowisko Prokuratora Prokuratury Krajowej co do tego, że przedstawione przez Sąd Okręgowy w C. pytanie prawne spełnia wszystkie wymogi wynikające z art. 441 k.p.k. Rzeczywiście, zdanie drugie przepisu art. 71 § 2 k.k. nastręcza trudności interpretacyjne, co znalazło m.in. wyraz w powołanych przez Sąd odwoławczy rozbieżnych poglądach doktryny prawa karnego. Większość autorów wypowiedziała się za tym, że w sytuacji określonej w tym przepisie uiszczoną grzywnę przelicza się, przyjmując że jeden dzień pozbawienia wolności odpowiada dwóm stawkom dziennym grzywny lub dwóm dniom ograniczenia wolności. Jako podstawę prawną powołano przepisy Kodeksu karnego wykonawczego o karach zastępczych, w szczególności art. 46 i 65 k.k.w. (tak m.in. E. Bieńkowska w: G. Rejman red.: Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz, Warszawa 1999, s. 1121; P. Hofmański, L. Paprzycki w: O. Górniok red.: Kodeks karny. Komentarz, Warszawa 2006, s. 271; A. Marek, *op. cit.*, s. 185; V. Konarska-Wrzosek, *op. cit.*, s. 100). Niektórzy komentatorzy twierdzili, że orzeczona kara pozbawienia wolności lub ograniczenia

wolności podlega skróceniu o okres odpowiadający liczbie uiszczonych stawek dziennych (por. T. Bojarski red.: *op. cit.*, s. 165). Wskazywano również na to, że przepis art. 71 § 2 k.k. nie jest sformułowany dość wyraźnie i budzi wątpliwości (por. M. Kalitowski w: O. Górniok, S. Huc, M. Kalitowski, S. Przyjemski, Z. Sienkiewicz, J. Szumski, L. Tyszkiewicz, A. Wąsek: *Kodeks karny. Komentarz*, tom I, Gdańsk 2005, s. 636).

Przystępując do wykładni omawianej kwestii, należy mocno zaakcentować, że w doktrynie konsekwentnie przyjmuje się, iż w prawie karnym materialnym obowiązuje zasada pierwszeństwa wykładni językowej przepisów, zasada subsydiarności systemowej bądź funkcjonalnej na korzyść oskarżonego, a nade wszystko zakaz stosowania analogii na niekorzyść oskarżonego [J. Wróblewski: *Rozumienie prawa i jego wykładnia*, Wrocław 1990, s. 86; M. Zieliński: *Wykładnia prawa. Zasady, reguły, wskazówki*, Warszawa 2002, s. 317; L. Morawski: *Wykładnia w orzecznictwie sądów. Komentarz*, Toruń 2002, s. 82; S. Majcher: *W kwestii tzw. prawotwórstwa sądowego (na przykładzie orzecznictwa SN w sprawach karnych)*, PiP 2004, z. 2, s. 70; P. Grzesikowski w: L. Morawski red.: *Wykładnia prawa i inne problemy filozofii*, Toruń 2005, s. 112-113; L. Morawski: *Zasady wykładni prawa*, Toruń 2006, s. 67; T. Bojarski: *Polskie prawo karne. Zarys części ogólnej*, Warszawa 2006, s. 67]. Analizę art. 71 § 2 k.k. trzeba zatem rozpocząć od dokonania wykładni językowej. Przepis ten stanowi, że w razie zarządzenia wykonania warunkowo zawieszony kary pozbawienia wolności lub ograniczenia wolności grzywna orzeczona na podstawie art. 71 § 1 k.k. nie podlega wykonaniu. Natomiast kara pozbawienia wolności lub ograniczenia wolności ulega skróceniu o okres **odpowiadający** liczbie uiszczonych stawek dziennych z zaokrągleniem do pełnego dnia.

Zgodnie z ogólnym rozumieniem, jeśli coś „odpowiada” czemuś innemu, to pod jakimś względem, np. kształtu lub pozycji w jakimś układzie, jest do tego podobne, równoważne temu albo wręcz takie samo (por. M.

Bańko red.: Słownik języka polskiego, Warszawa 2007, t. 3, s. 303). Wśród wielu znaczeń wyrażenia „odpowiadać”, wskazywanych w słownikach języka polskiego, w niniejszym przypadku należy zwrócić uwagę na: „być w określonym stosunku do czegoś; być równoważnym, zgodnym z czymś, podobnym do czegoś” (por. M. Szymczak red.: Słownik języka polskiego, Warszawa 1994, s. 469); „być podobnym lub takim samym, jak coś innego” (S. Dubisz red.: Uniwersalny słownik języka polskiego, t. 3, Warszawa 2003, s. 131).

Mając więc na uwadze językowe znaczenie tego zwrotu, należy uznać, że liczba dni kary pozbawienia wolności lub ograniczenia wolności, której wykonanie zarządzono, powinna zostać skrócona o „równoważną lub taką samą” liczbę uiszczonych stawek dziennych grzywny.

Jak to już wyżej zaznaczono, w doktrynie prawa karnego wskazywano, iż sformułowanie z art. 71 § 2 k.k. nie jest precyzyjne, gdyż można je rozumieć dwojako, a mianowicie:

- jako dokładnie taką samą liczbę dni, jak liczba uiszczonych stawek dziennych,
- jako liczbę dni odpowiadającą liczbie uiszczonych stawek dziennych po zastosowaniu odpowiedniego przelicznika (por. M. Kalitowski, *op. cit.*, s. 636).

To ostatnie stanowisko nie jest trafne. Gramatyczne rozumienie omawianego przepisu wskazuje bowiem jednoznacznie, że okres podlegający skróceniu kary pozbawienia wolności powinien odpowiadać liczbie uiszczonych stawek dziennych grzywny. Skoro zaś mowa o „liczbie” tych stawek, to brak podstaw, aby liczbę tę określać przy użyciu jakichś szczególnych przeliczników (np. przewidzianych w art. 46 k.k.w. czy w art. 65 k.k.w.).

Należy przy tym podkreślić, że ustawodawca nie wskazał w art. 71 § 2 k.k. takich przeliczników ani też nie odwołał się do innych przepisów za-

wierających przeliczniki. Kierując się założeniem o racjonalności prawodawcy (por. L. Morawski: Wykładnia w orzecznictwie sądów ..., s. 231), przyjąć trzeba, że gdyby ustawodawca chciał ukształtować skrócenie kary pozbawienia wolności w sposób uwzględniający inną liczbę dni niż liczba uiszczonych stawek grzywny – wskazałby wprost lub odwołał się do stosowania któregoś z przeliczników, określonych w innych przepisach.

W teorii prawa podkreśla się, że proces wykładni w fazie percepcyjnej należy przeprowadzić przez wszystkie typy dyrektyw (to jest dyrektywy językowe, systemowe i funkcjonalne), niezależnie od tego, czy uzyskano już wcześniej jednoznaczność interpretowanych zwrotów, czy nie (por. M. Zieliński: Podstawowe zasady współczesnej wykładni prawa, w: P. Winczorek red.: Teoria i praktyka wykładni prawa, Warszawa 2005, s. 118). Także w orzecznictwie dominuje reguła, w myśl której nawet po pomyślnym zakończeniu wykładni językowej (polegającej na skutecznym zastosowaniu reguł językowych) należy zastosować reguły systemowe oraz reguły funkcjonalne (M. Zieliński, Wykładnia prawa ..., s. 227–228).

Z tego też względu należało spojrzeć na przedmiotową kwestię także z punktu widzenia dyrektyw pozajęzykowych (tj. systemowych i funkcjonalnych).

Zaprezentowany wyżej sposób rozumienia art. 71 § 2 zd. 2 k.k. nie pozostaje w kolizji z wynikami interpretacji tego zwrotu w oparciu o dyrektywy funkcjonalne. Przecież Kodeks karny w art. 63 § 1 zawiera zasadę przeliczania okresu rzeczywistego pozbawienia wolności na poczet orzeczonych następnie kar, w tym również kary grzywny. Stanowi bowiem o zaliczeniu okresu rzeczywistego pozbawienia wolności na poczet kary w proporcji: jeden dzień faktycznego pozbawienia wolności równający się jednemu dniowi kary pozbawienia wolności, dwóm dniom kary ograniczenia wolności lub dwóm stawkom dziennym grzywny. Podobnie, w przypadku zmiany ustawy skutkującej eliminacją pozbawienia wolności z sankcji

ustawowej – w art. 4 § 3 k.k. przewidziano zamianę kary jednego miesiąca pozbawienia wolności na 60 stawek dziennych grzywny albo 2 miesiące ograniczenia wolności. Kodeks karny nie zawiera jednak przepisu o charakterze ogólnym, określającego równoważnik pomiędzy karą grzywny a karą pozbawienia wolności. W tym względzie należy także odwołać się do przepisów Kodeksu karnego wykonawczego, albowiem instytucja z art. 71 § 2 k.k., pomimo umieszczenia jej w Kodeksie karnym, niewątpliwie odnosi się do wykonawczego stadium postępowania karnego. W art. 46 k.k.w. określono zasady zamiany nieuiszczonej kary grzywny na zastępczą karę pozbawienia wolności przyjmując, że jeden dzień pozbawienia wolności jest równoważny dwóm stawkom dziennym grzywny, przy czym kara zastępcza nie może przekraczać 12 miesięcy pozbawienia wolności. Jednak przelicznika tego o tyle nie można uznać za sztywny, że art. 47 § 4 k.k.w. daje możliwość, w wypadku uiszczenia w terminie co najmniej połowy grzywny, przeliczenia korzystniejszego dla skazanego, według którego jeden dzień zastępczej kary pozbawienia wolności jest równoważny nie dwóm, lecz trzem lub czterem stawkom dziennym (S. Lelental: Kodeks karny wykonawczy. Komentarz, Warszawa 2001, s. 173). Nie można zatem podzielić poglądu o istnieniu jednego uniwersalnego przelicznika pomiędzy karą grzywny a karą pozbawienia wolności, który miałby mieć zastosowanie także do sytuacji odwrotnej niż określona w art. 46 k.k.w., a więc zamiany uiszczonej kary grzywny na mającą podlegać wykonaniu karę pozbawienia wolności. Trzeba również zauważyć, że w piśmiennictwie dotyczącym wykonywania kary warunkowo zawieszanej wskazywano, że kara pozbawienia wolności lub ograniczenia wolności ulega skróceniu o okres odpowiadający liczbie uiszczonych stawek dziennych z zaokrągleniem do pełnego dnia (por. Z. Hołda, K. Postulski: Kodeks karny wykonawczy. Komentarz, Gdańsk 2005, s. 594).

Trafnie podkreśla Prokurator Prokuratury Krajowej w uzasadnieniu swojego wniosku, że rozważając z kolei argumenty natury funkcjonalnej należy mieć na uwadze, że kara grzywny orzekana na podstawie art. 71 § 1 k.k. ma stanowić realną dolegliwość dla skazanego, pozwalając na warunkowe zawieszenie wykonania orzeczonej kary w szerszym zakresie, niż byłoby to możliwe z punktu widzenia dyrektyw sądowego wymiaru kary, bez orzekania grzywny (por. A. Zoll w: A. Zoll red.: Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz, tom I, Kraków 2004, s. 1036). Jednak w sytuacji zarządzenia wykonania warunkowo zawieszzonej kary pozbawienia wolności kara ta niewątpliwie stanowić będzie dolegliwość znacznie większą dla skazanego. Skrócenie zatem tej kary o okres odpowiadający liczbie uiszczonych stawek dziennych grzywny jest w takim wypadku zasadne.

Na zakończenie trzeba też wskazać, że wykładnia art. 71 § 2 k.k. przyjmująca zastosowanie przelicznika odbiegającego od liczby uiszczonych stawek dziennych grzywny byłaby niewątpliwie wykładnią dokonaną na niekorzyść skazanego i pozostawałaby w jaskrawej sprzeczności z kardynalnymi zasadami wykładni prawa karnego materialnego, o których była mowa w początkowej części niniejszego uzasadnienia.

Kierując się zatem przedstawionymi wyżej względami, Sąd Najwyższy uchwalił jak wyżej.